

кай зьявы, як *цёмрашальства*, не было, ці то зьява была, ды заставалася безназоўнай.

„*Цёмрашалы* настойліва ўбівалі ў галовы сваіх ахвяр: несупраціўленьне злу, нянавісьць да зброі, сьвяшчэннасьць і непарушнасьць законаў сэкты“ — чытаем прыклад у тлумачальным пяцітамовіку беларускае мовы.

У розныя гады XX стагодзьдзя *цёмрашаламі* ў Беларусі абвяшчаліся розныя людзі: *цёмрашал* Будны, *цёмрашал* Цяпінскі, *цёмрашал* Сваяк. Усе яны былі рэлігійнымі дзеячамі ды працавалі на нашу культуру. А вось рэлігійны дзеяч Сымон Полацкі, які шмат сілаў паклаў на культуру расейскую, *цёмрашалам* не абвяшчаўся.

Вясковыя бабулі на слова *цёмрашал* хутчэй за ўсё нездаўменна паціснуць плячыма — маўляў, пра што гэта?

ЦК

Сяргей Навумчык

У слоўніку беларускай мовы адно слова пачынаецца гэтымі дзьвюма літарамі, цк — цкаваць. *ЦК* ж як абрэвіятуры не было ў слоўніках — і, відаць, ужо ня будзе. Хоць на працягу трох чвэрцяў дваццатага стагодзьдзя менавіта *ЦК* вызначаў лёсы людзей і народаў, цкаваў і ўзьвялічваў, распачынаў войны і плянаваў перасоўваньне рэк. *ЦК* панаваў дзесяцігодзьдзямі, а сканаў — за адзін жнівеньскі дзень 1991 году.

Для пісьменьніка, акадэміка ці дырэктара заводу ўвайсьці ў склад *ЦК* лічылася больш прэстыжным, чымся ў Вярхоўны Савет — бо ўключэньне ў *ЦК* было найвышэйшаю ступеньню партыйнага даверу. Затое выключэньне з *ЦК* было ня проста стратаю прывілеяў, а прадвесьцем публічнай ці нават фізычнай сьмерці.

Наагул, розных *ЦК* было шмат — у кожнай саюзнай рэспубліцы, акрамя *ЦК* кампартыі і *ЦК* камсамолу, былі яшчэ і *ЦК* галіновых прафсаюзаў. Але ўсе яны былі толькі часткаю бюракратычнае піраміды, на вяршыні якой знаходзіўся *ЦК КПСС* на чале з Палітбюро.

Звычайны беларус слова „цэка“ амаль не ўжываў, бо просты чалавек меў дачыненьні з начальствам зусім іншага маштабу — з брыгадзірам, старшым калгасу, участковым.

Некалі ў энцыкляпэдыі гісторыі Беларусі *ЦК* будзе стаяць ў адным шэрагу з такімі паняццямі, як ЧК і Чарнобыль.

Цнатлівасьць

Андрэй Дынько

Цнота, то бо *чэснота*, спачатку была якасьцю мужчыны, чэснага ваяра. Яе можна было заслужыць сьмеласьцю, разумнай стрыманасьцю, сілай духу, адданасьцю. Пра гэта сьведчыць і лацінскі адпаведнік *цноты*, *virtus*, ад *vir* — мужчына; гэта значыць — „заслуга мужчыны“. Мужчынскае неўнікнёна ставала агульначалавечым, і *цнота* паступова стала абазначаць дабрачэснасьць увогуле, каб урэшце ня ўнікнуць дэвальвацыі ў *цнатлівасьць*, уласьцівасьць хутчэй жаночую.

Добра быць *цнатліваю* дзяўчынаю, кепска быць *цнатлівым* хлопцам.

Мужчыны дамагаюцца ад жанчын *цнатлівасьці*. Мужчынам падабаецца разбураць. Бо разбурэньне — гэта авалодваньне. Зруйнаваць — значыць апанаваць. Расейцы насадзілі сваю ўладу ў Беларусі, ламаючы ўсе нашы *цноты* — ад цэркваў і ратушаў да ляндшафтаў і правапісу. Калі Купалава „Раскіданае гняздо“ мэтафара, дык гэта мэтафара зьяўляецца і падуладнай краіны. Паніч дурьць галаву Зосьцы, а Сымонка грае на скрыпачцы... Імпэрская ідылія!

Ёсьць нешта рамантычнае ў слове „*цнота*“ і нешта трагічнае ў слове „*цнатлівасьць*“.

Беларусы й цяпер застаюцца ў стане вартай жалю мужчынскай *цнатлівасьці*. Вобразна кажучы, у Беларусі няма алькагалізму, у Беларусі спойваюць малалетак.

Цукар

Сяржук Сокалаў-Воюш

Цукар — слова заходняе, нямецкае. Затое сам *цукар* мы маем свой — беларускі, зроблены з *цукровых буракоў*. Хто зь беларусаў не прайшоў бураковага выхаваньня! Побач з калгаснікамі стаялі на полі літарай Г і зьбіралі салодкі ўраджай рабочыя, студэнты, школьнікі, вайскоўцы і навукоўцы. Хто-хто, а яны добра ведаюць горкую цану збору *цукровых буракоў*. У савецкія часы нашыя буракі, з ідэйных прычынаў, здалі свае салодкія пазышчы ідэйна блізкаму кубінскаму *цукровому трысьнягу*, зь якога братні кубінец вырабляў і прысылаў нам жоўты *цукар*.

Апрача *цукровых буракоў* у Беларусі вядомыя *цукровы гарох* і *цукровы боб*. Ад слова *цукар* паходзяць *цукернік*, *цукраварня* і *цукерка*. Прымаўка кажа, што саладзейшыя за *цукар* для беларуса толькі сон і каханьне.

Дома дзеці бралі *цукар* у ложку, грэлі яе на агні. *Цукар* плавіўся, пеніўся, і зь яго выплаўляліся брунатныя, хрумсткія з прысмакам дыму лізунцы. Падфарбаваныя ў розныя колеры, але зробленыя тым самым спосабам пёўнікі на палачках прадавалі на вуліцах пёткі.

А ў гэты самы час іншыя дарослыя бралі 20 грамаў дрожджаў, 10 літраў вады, 5 кіляў *цукру* і... Але гэта ўжо не пра *цукар*.

Цывілізацыя

Валянцін Акудовіч

Цывілізацыя — гэта калі куды вокам ні кінь, усюды бачна ня створанае Богам, а зробленае рукамі чалавека.

Напрыканцы XX стагодзьдзя зямная куля, як цесны пакой, спрэс застаўленая людзкім наробкам. І гэты рукатворны сьвет ужо мае сваю веру — тэхнічны прагрэс, свайго Бога — атамную бомбу, свой судны дзень — ядрывы апакаліпсис.

Тут усё амаль як і ў тым, нерукатворным. З адной толькі розьніцай — Бог стварыў белы сьвет для птушак, зьвяроў, Адама і Эвы, а чалавек выштукаваў *цывілізацыю* выключна дзеля самога сябе.

6 мільярдаў людзей штодня завіхаюцца ля камбайну сусьветнай *цывілізацыі*, каб забясьпечыць хлебам і камфортам свой біялягічны від. Пэўна, з гэтага можна цешыцца. Ах, што за асілак гэты маленькі чалавек, які стварыў такую магутную *цывілізацыю*!